

POSTANOWIENIE Z DNIA 21 WRZEŚNIA 2005 R.

I KZP 26/05

W sprawie, w której miejsce popełnienia przestępstwa (przestępstw) jest ustalone, art. 31 § 3 k.p.k. nie dopuszcza właściwości miejscowej sądu, w którego okręgu przestępstwa nie popełniono, nawet jeśli w jego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.

Przewodniczący: sędzia SN H. Gradzik (sprawozdawca).

Sędziowie SN: A. Deptuła, SA (del. do SN) J. Grubba.

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzoga.

Sąd Najwyższy w sprawie Dariusza S. i innych, oskarżonych z art. 258 § 1 k.k. i z art. 264 § 3 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.k., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 21 września 2005 r., przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w Ł. postanowieniem z dnia 6 maja 2005 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy

„Czy za wszczęcie postępowania przygotowawczego w rozumieniu przepisu art. 31 § 3 k.p.k. uważa się wydanie postanowienia w trybie art. 303 k.p.k. (wszczęcie formalne) czy też podjęcie pierwszych czynności dowodowych w trybie art. 308 § 1 k.p.k. (wszczęcie nieformalne)”

postanowił odmówić podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Prokurator Okręgowy w Ł. oskarżył Dariusza S. i 11 innych osób o popełnienie przestępstw z art. 258 § 1 k.k. (udział w zorganizowanej grupie przestępczej mającej na celu popełnianie przestępstw polegających na organizowaniu obcokrajowcom przekraczania wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej z państw ościennych) oraz z art. 264 § 3 w zw. z art. 65 § 1 i 2 w zw. z art. 12 k.k. (organizowanie obcokrajowcom przekraczania wbrew przepisom granicy RP z państw ościennych). Z brzmienia postawionych zarzutów wynika, że czyny popełniono na terenie gmin: S. w okręgu Sądu Rejonowego w Z. i D. w okręgu Sądu Rejonowego w M. Akt oskarżenia został wniesiony do Sądu Rejonowego w Z.

Postanowieniem z dnia 19 kwietnia 2005 r. Sąd Rejonowy w Z. uznał się niewłaściwym miejscowo i na podstawie art. 35 k.p.k. przekazał sprawę wszystkich oskarżonych Sądowi Rejonowemu w B. W uzasadnieniu postanowienia wskazano na przepis art. 31 § 3 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli przestępstwo popełniono w okręgu kilku sądów, właściwym jest ten sąd, w którego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze. Ponieważ zaś postanowienie o wszczęciu śledztwa wydał w dniu 22 września 2004 r. Oddział Straży Granicznej w B., to ten fakt procesowy przesądzać ma, w myśl art. 31 § 3 k.p.k. o właściwości Sądu Rejonowego w B. Bez znaczenia, zdaniem Sądu Rejonowego w Z. jest to, że po wszczęciu śledztwa Straż Graniczna wyłączyła materiały dotyczące ujętych w akcie oskarżenia czynów i przekazała je właściwym organom prokuratury.

Prokurator Okręgowy w Ł. zaskarżył powyższe postanowienie. Zarzucił obrazę art. 31 § 1 i 3 k.p.k. Zwrócił uwagę, że żaden z czynów objętych aktem oskarżenia nie został popełniony w okręgu Sądu Rejonowego w B., a pierwsze czynności śledztwa, przeprowadzone w trybie art. 308 § 1 k.p.k., poprzedzające wydanie postanowienia o wszczęciu śledztwa, miały

miejsce w okręgu Sądu Rejonowego w Z. Skarżący utrzymywał, że pierwsze czynności w trybie art. 308 § 1 k.p.k. stanowią element postępowania przygotowawczego, a ich podjęcie oznacza rozpoczęcie tego postępowania ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami, także dotyczącymi właściwości miejscowej sądu według reguły określonej w art. 31 § 3 k.p.k. W konkluzji Prokurator Okręgowy wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i uznanie właściwości miejscowej Sądu Rejonowego w Z. do rozpoznania sprawy.

Rozpoznający zażalenie Sąd Okręgowy w Ł. doszedł do przekonania, że wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy. Przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w formie przytoczonego na wstępie pytania. Sąd Okręgowy uznaje za oczywiste, że podjęcie czynności dowodowych w trybie art. 308 § 1 k.p.k. jest równoznaczne z nieformalnym wszczęciem postępowania przygotowawczego, co zgodnie stwierdzają komentatorzy kodeksu. Wyraża jednak wątpliwości co do tego, „czy o takim właśnie wszczęciu postępowania stanowi przepis art. 31 § 3 k.p.k., będący podstawą określenia właściwości miejscowej sądu w przypadku popełnienia przestępstwa w okręgu kilku sądów”.

Po zapoznaniu się ze stanem sprawy Sąd Najwyższy zważył.

U podstaw rozumowania Sądu Okręgowego, które doprowadziło do przedstawienia zagadnienia prawnego tkwi założenie, zawierające samo w sobie swoistą interpretację przepisu art. 31 § 3 k.p.k. Sąd ten przyjmuje mianowicie, że w wypadku, gdy przestępstwo popełniono w okręgu kilku sądów, przestaje obowiązywać kryterium miejsca popełnienia decydujące o właściwości miejscowej sądu w myśl art. 31 § 1 k.p.k., a rozstrzygające w tym względzie znaczenie ma to tylko, w okręgu którego sądu wszczęto najpierw postępowanie karne, choćby miejsce popełnienia czynu znajdowało się poza tym okręgiem. Dlatego właśnie Sąd Okręgowy dopuszcza możliwość wskazania Sądu Rejonowego w B. za właściwy miejscowo, mimo że

żaden z czynów objętych aktem oskarżenia nie został popełniony w okręgu tego sądu.

Z tym założeniem nie można się zgodzić. Jest ono rezultatem pojmowania przepisu art. 31 § 3 k.p.k. w taki sposób, jakoby zawarta w nim treść wyrażała normę niezależną od zamieszczonej w art. 31 § 1 k.p.k., określającej podstawową zasadę właściwości miejscowej sądu. Bliższa analiza tej kwestii wymaga poczynienia następujących uwag.

Całość unormowań dotyczących właściwości miejscowej sądu znajduje się w trzech artykułach Kodeksu postępowania karnego: 31, 32 i 33. Normy zawarte w pierwszym z nich znajdują zastosowanie w sprawach, w których ustalono miejsce przestępstwa, w drugim zaś – w sprawach, w których miejsca tego nie można było ustalić. Już zatem na wstępie należy zauważyć, że w niniejszej sprawie miejsce popełnienia wszystkich zarzucanych czynów jest ustalone. Znajduje się ono w okręgach Sądów Rejonowych w Z. (gmina S.) i w M. (gmina D.). Do wyznaczenia sądu właściwego miejscowo mają więc zastosowanie wyłącznie unormowania zawarte w art. 31 k.p.k. Przepis ten w § 1 stanowi, że miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd, w którego okręgu popełniono przestępstwo (*forum delicti commissi*). W dwóch pozostałych paragrafach tego artykułu zamieszczono niezbędne uregulowania uzupełniające odnoszące się do spraw, w których miejsce popełnienia czynu zabronionego jest znane.

Pierwsze z nich, ujęte w § 2, związane jest ściśle z przepisem art. 5 k.k., w którym, przy formułowaniu zasady terytorialności odpowiedzialności karnej stwierdza się, że ustawę polską stosuje się nie tylko do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale również na polskim statku wodnym lub powietrznym. W tych ostatnich właśnie wypadkach, jeśli w czasie popełnienia czynu statek morski lub powietrzny znajdował się poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obowiąz-

zuje norma, zgodnie z którą właściwy miejscowo jest sąd macierzystego portu statku.

Drugie uregulowanie uzupełniające wiąże się z przepisem art. 6 § 2 k.k., definiującym miejsce popełnienia czynu zabronionego, jako to miejsce, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Tak określone miejsce działania, zaniechania, bądź skutku (zaistniałego lub przewidywanego) może znajdować się *in concreto* w okręgach dwóch lub większej ilości sądów. Ponieważ norma zawarta w § 1 nie byłaby wówczas wystarczająca do wskazania sądu miejscowo właściwego, przeto w § 3 doprecyzowano kryterium rozstrzygające w takiej sytuacji o właściwości miejscowej sądu. Ten spośród sądów, w których okręgu popełniono przestępstwo jest właściwy, w okręgu którego najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze (zasada wyprzedzenia).

Treść przepisu art. 31 k.p.k., przy uwzględnieniu sekwencji kolejnych paragrafów, nie dostarcza podstaw do założenia przyjętego przez Sąd Okręgowy, jakoby w § 3 zamieszczono normę niezależną od zawartej w § 1, tj. by dopuszczona była właściwość miejscowa sądu innego niż ten, w którego okręgu popełniono przestępstwo.

Brzmienie § 3 odpowiada logicznej implikacji. Sformułowano w nim zdanie złożone z dwóch zdań prostych, które tworzą okres warunkowy. W pierwszym zdaniu nawiązuje się do normy wyrażonej w § 1 przez objęcie zasięgiem normowania okręgów wszystkich sądów, w których popełniono przestępstwo. W drugim zdaniu określa się kryterium, według którego spośród tychże sądów wyłoniony zostaje miejscowo właściwy. Nieuprawnione jest upatrywanie w tekście § 3 takiej intencji ustawodawcy, która wyrażałaby się w stwierdzeniu, że jeżeli przestępstwo popełniono w okręgu kilku sądów, to właściwym miejscowo jest sąd, w którego okręgu najpierw

wszczęto postępowanie przygotowawcze, niezależnie od tego, czy w tymże okręgu przestępstwo zostało popełnione. Takiemu odczytaniu normy procesowej z przepisu art. 31 § 3 k.p.k. sprzeciwia się nie tylko wykładnia językowa i logiczna, lecz także, w równym stopniu, wykładnia systemowa. Zwłaszcza argument *a rubrica* skłania do dokonania jej z odwołaniem się do treści § 1, wyrażającego normę o charakterze aksjologicznym, wiążącą właściwość miejscową sądu z miejscem popełnienia przestępstwa. Wszystkie te metody wykładni wykluczają założenie, że przepis art. 31 § 3 k.p.k. dopuszcza właściwość miejscową sądu innego niż ten, w którego okręgu popełniono przestępstwo. Prowadzą natomiast do konkluzji, że ustalone miejsce popełnienia przestępstwa przesądza o właściwości miejscowej sądu, a jeśli znajduje się ono w okręgach wielu sądów, do tych tylko, a nie innych jeszcze sądów, zawęża się potencjalna możliwość wyznaczenia miejscowo właściwego według kryterium dodatkowego, tj. wszczęcia w pierwszej kolejności postępowania przygotowawczego.

Inne zasady określające właściwość miejscową sądu zawarte są w art. 32 k.p.k., lecz znajdują zastosowanie wyłącznie w sprawach, w których nie można ustalić miejsca popełnienia przestępstwa. Szczególne natomiast uregulowanie co do właściwości miejscowej sądu zawarte jest w art. 33 k.p.k., a odnosi się do spraw, w których tą samą osobę oskarżono o kilka przestępstw, a sprawy należą do różnych sądów tego samego rzędu. Nie ma jednak sprzeczności między normami określonymi w art. 31 i 33 k.p.k. Ten ostatni przepis wskazuje na właściwość miejscową sądu, w którego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze, ale jak wynika z całego jego brzmienia – sądu spośród właściwych według ogólnych zasad, tj. określonych w art. 31 lub 32 k.p.k.

W realiach sprawy powyższe rozważania wiodą do wniosku, że skoro miejsce popełnienia przestępstw objętych oskarżeniem zostało ustalone jako położone w okręgach Sądów Rejonowych w Z. i M., to przepis art. 31

§ 3 k.p.k. nie dawał podstaw do przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w B. jako miejscowo właściwemu. Nie należy on bowiem do zbioru sądów, do których odwołano się w § 3 *in princ.*, tj. tych, w których okręgu popełniono przestępstwo. W sprawie, w której miejsce popełnienia przestępstwa (przestępstw) jest ustalone, art. 31 § 3 k.p.k. nie dopuszcza właściwości miejscowej sądu, w którego okręgu przestępstwa nie popełniono, nawet jeśli w jego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.

W niniejszej sprawie, gdy rozpoznanie zażalenia sprowadza się do kontroli trafności przekazania sprawy sądowi, w którego okręgu nie popełniono przestępstwa, a miejsce jego popełnienia jest ustalone, w ogóle nie wyłania się zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy pytaniem, czy podjęcie pierwszych czynności dowodowych w trybie art. 308 k.p.k. należy uznać za wszczęcie postępowania przygotowawczego w rozumieniu art. 31 § 3 k.p.k. Rozstrzygnięcie tak stawianego zagadnienia nie może mieć przecież żadnego znaczenia przy rozpoznaniu zażalenia. Niezależnie bowiem od tego, czy za wszczęcie postępowania przygotowawczego uznać czynności procesowe podjęte w trybie art. 308 § 1 k.p.k. (przemawiałby za tym art. 308 § 6 k.p.k. nakazujący liczyć czas trwania śledztwa lub dochodzenia od dnia pierwszej czynności podjętej w tym trybie), czy też dopiero wydanie formalnego postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego, to odpowiedź na zadane pytanie w żadnym stopniu nie zaważyłaby na ocenie zasadności przekazania sprawy sądowi, w którego okręgu przestępstwa w ogóle nie popełniono. O nietrafności przekazania niniejszej sprawy Sądowi Rejonowemu w B. przesądza bowiem to, że w jego okręgu nie popełniono żadnego z czynów objętych aktem oskarżenia.

Istnienie związku między przekazaną do rozstrzygnięcia kwestią prawną a rozpoznaniem środka odwoławczego, jest jedną z przesłanek warunkujących dopuszczalność wystąpienia z pytaniem do Sądu Najwyższe-

go w trybie art. 441 § 1 k.p.k. W niniejszym wypadku nie ma takiej zależności. Dokonanie wykładni art. 31 § 3 k.p.k. w kierunku wskazanym w pytaniu Sądu Okręgowego nie jest niezbędne do prawidłowego rozstrzygnięcia zażalenia Prokuratora Okręgowego w Ł.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał, że pytanie prawne nie może dotyczyć zagadnień hipotetycznych, choćby rozpoznawanie środka odwoławczego dostarczało ku temu inspiracji. Udzielanie bowiem odpowiedzi na takie pytanie wiązałoby się z dokonywaniem tzw. wykładni abstrakcyjnej, a to przecież przewidziane jest w innych sytuacjach, niż określona w art. 441 § 1 k.p.k. (uchwała SN z dnia 13 marca 1997 r., I KZP 2/97, OSNKW 1997 r. nr 5 – 6, poz. 39). W każdym zaś wypadku wystąpienia z zagadnieniem prawnym powinien być zachowany wymóg istnienia związku między wątpliwościami interpretacyjnymi, a występującym realnie w sprawie układem faktycznym (uchwała SN z dnia 17 października 1996 r., I KZP 25/96, OSNKW 1997, z. 1 – 2, poz. 10, postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2000 r., I KZP 6/00 – niepubl.).

W tym stanie rzeczy, skoro zagadnienie prawne, przedstawione przez Sąd Okręgowy nie wyłoniło się przy rozpoznaniu środka odwoławczego, gdyż jego rozstrzygnięcie pozostałoby bez wpływu na treść orzeczenia, Sąd Najwyższy uznał, że nie zostały spełnione przesłanki dopuszczalności wystąpienia z tym zagadnieniem w trybie art. 441 § 1 k.p.k. i w konsekwencji zdecydował o odmowie podjęcia uchwały.